

DOI: 10.11649/sfps.2014.021

Anja Pohončowa
(Serbski institut, Budyšin)

Hornjoserbska rěčespytna terminologija

Zawod

Wot lěta 2008 sem dźěła awtorka přinoška sobu we wobłuku informacisko-pytanskeho systema slawistiskeho rěčespyta iSybislaw a stara so tam nimo dalšich kolegow wo zapodawanje datow specielnje sorabistiskich publikacijow. Jedna z najwažnišich zakładnych informacijow, kotraž ma so podawać, su ključowe słowa. Na jich zakładze ma nastać słownik ključowych słowow (to rěka słownik rěčespytneje terminologije, kotraž so jewi w ključowych słowach), w idealnym padže we wšitkich słowjanskich rěčach. Tež serbščina, najprjedy jónu hornjoserbščina, měła so do tajkeho słownika zapřijeć. Nastanu při tym wšelake prašenja, na přikład do kotreje měry tuta terminologija w hornjoserbščinje scyła eksistuje, kak mamy wobchadžeć ze synonymami abo z fachowymi wurazami, za kotrymiž steji wěsty teoretiski koncept, kiž za serbščinu relewantny njeje.

Na spočatku podawa so přehlad wo wuwicu hornjoserbskeje rěčespytneje terminologije wot přěnich spočatkow hač do přitomnosće. W druhim dźělu

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 3.0 PL License (creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/), which permits redistribution, commercial and non-commercial, provided that the article is properly cited. © The Author(s) 2014.

Publisher: Institute of Slavic Studies, PAS & The Slavic Foundation
[Wydawca: Instytut Sławistyki PAN & Fundacja Sławistyczna]

przedstajeja so móžnosće, kotrež wobsteja při tworjenju hornjoserbskich ekwiwalentow pólskich klučowych słowow, a na kóncu diskutuja so skrótka horjeka naspomnjene prašenja.

Wuwíce hornjoserbskeje rěčespytneje terminologije

Wuwíce a wutworjenje hornjoserbskeje rěčespytneje terminologije, kotraž njebě linearne a jednotne, zwisuje wusko z wuwicom spisowneje hornjoserbsčiny a wosebje z jeje wopisowanjom w kodifikaciskich spisach. Při tym wotbłyščuja so wšelake chablanja a wotchilenja, kotrež zwisuja mjez druhim z tym, na kotrej rěči resp. na kotrej gramatiskej tradiciji so awtor gramatiki při tworjenju terminow orientuje. Přenje gramatiki, kotrež mějachu serbsčinu jako předmjet wopisanja, běchu napisane we lačónskej abo němskej rěči. Tuž njewutwori so hač do časa narodneho wozrodženja srjedź 19. lětstotka scyła žana serbska rěčespytna terminologija wothladajo wot jednotliwych w někotrych gramatikach so jewjacych serbskich wurazow.

Dolhi čas twjerdžeše so w fachowej literaturje, zo bě Johann Michael Georg (1740–1796) přeni, kotryž wužiwaše serbske rěčespytne wurazy (Michałk, 1987, s. 81), mjenujcy w swojej rukopisnej gramatice *Versuch einer sorbischen Sprachlehre* (1788): *Piſmiki ſamoklinčace* (= *pismiki samoklinčace*) ‘wokale’, *Piſmiki ſobuklinčace* (= *pismiki sobuklinčace*) ‘konsonanty’ a *Piſmiki dwójcy ſamoklinčace* (= *pismiki dwójcy samoklinčace*) ‘diftongi’; wone běchu drje kalki po němčinje: ně. *Selbstlauter, Mitlauter, Doppellauter* (Wölke, 2005, s. 48). S. Wölke pak skedźbni w swojej monografiji wo stawiznach serbskeho gramatikopisa na to, zo njebě Georg, ale Zacharias Běrlink (1619–1695) přeni wužiwar serbskich rěčespytnych terminow. W jeho spisu wo ortografiskich prawidłach *Didascalía seu orthographia vandalica. Das ist Wendische Schreib- und Lese-Lehr auf das Budissinische Idioma oder Dialectum mit Fleiß gerichtet* (Budissin: Arnst, 1689) jewitej so wurazaj *Ssamohlôsnê* (= *samohłósný*) ‘wokal’ a *ssobuhlôsnê* (= *sobuhłósný*) ‘konsonant’ (Schuster-Šewc 1967, s. 139; Wölke, 2005, s. 48). Wobaj wurazaj namakamy pozdžišo tež pola Georga Körnera (1717–1772) w jeho rukopisnym słowniku *Wendisches oder Slavonisch-deutsches ausführliches und vollständiges Wörterbuch* (1767/68): *ſamoloſny* (= *samohłósný*) ‘wokal’, *ſobuloſny* (= *sobuhłósný*) ‘konsonant’ (Wölke, 2005, s. 48, nózka 88).

Porno tomu podawaše Jurij Hawštyn Swětlik (1650–1729) w swoim słowniku *Vocabularium Latino-Serbicum* (Budyšin: Richter, 1721) za łać. *Vocalis* hs. *Wóßné* (= *hlósny*), za łać. *Sonus* hs. *Zénk* (= *zynk*) a za łać. *Vox* hs. *Woß* (= *hlós*) (Wölke, 2005, s. 48).

W Budyskim tachantstwjje je so zachował łaćonski rukopis gramatiki katolskeje warianty hornjoserbsčiny *Grammatica linguae serbicae, composita & conscripta* (1768); awtor bě Jan Jurij Prokop Hančka (1731–1789). W juniju lěta 2013 namakaštaj S. Wölkowa a F. Šěn w archiwje klóštra Marijneje hwězdy w Pančicach-Kukowje staršu rukopisnu wersiju tuteje gramatiki z titlom *Grammatica Linguae Serbicae Superioris Lusatiae combinata a R. P. Procopio Hantzke Lusata Radiboriensi, S. Ordinis Cisterciensis Neo-Celloe professo, Capellano Mariaestellae, anno 1767*. Prawdopodobnje jedna so tu wo original Hančkoweje gramatiki. Najzajimawše na tym pak je, zo je w Pančanskim rukopisu přeni kapitl na sydom stronach, mjenujcy zarys ortografije, napisany w serbskej rěči. Wuhódnočeny rukopis hišće njeje, ale hižo při zwjeršnym přehladanju skena přenjeho kapitla napadnu zajimawe wurazy, na přikład *Syllba* (= *syłba*) resp. *pißmikowé Swjask* (= *pismikowy zwjazk*) ‘złóžka’, *pißmiki swjasacž* (= *pismiki zwjazacž*) resp. *pißmiki snoschuwacž* (= *pismiki znošowacž*) ‘pismikowacž’, *ßamosénczaczy* (= *samozynčacy*) ‘wokal’ a *ßobusénczaczy* (= *sobuzynčacy*) ‘konsonant’¹.

Zaměrne prócowanja wo wutworjenje hornjoserbskeje rěčespytneje terminologije wobkedźbujemy hakle wot srjedź 19. lětstotka. Jan Arnošt Smoler (1816–1884) wozjewi w přenim dźělu *Pjesničkow hornych a delnych Łužiskich Serbow* (Smoler, 1841) hornjoserbsko-němski přehlad wo ortografiji a gramatice. Smoler wužiwaše łaćonske wurazy kaž *wokal*, *konsonant*, *praeoposicija*, *werb*, ale tež serbske kaž *womjakńenja* ‘palatalizacija’, *padk* ‘kazus’. W swojej gramatice *Kleine serbisch-wendische Sprachlehre* (Smoler, 1850) doda Smoler w nadpismach w spinkach serbske fachowe wurazy wot *Pfula*, podate w „Časopisu Maćicy Serbskej” 1848 (hlej deleka).

Ze załoženjom „Časopisa Maćicy Serbskeje” w lěće 1848 so regularnje rěčespytne pojednanja wozjewjachu, štož bě přenja kročel za postupny wutwar rěčespytneje terminologije w hornjoserbskej rěči. Najwjetši podźěl na tym měješe tehdy Křesćan Bohuwěr Pful (1825–1889) ze svojim přinoškom

¹ Awtorka dźakuje so na tutym městnje wosebje S. Wölkowej za informaciju wo tutym rukopisu.

Hornolužiski Serbski Prawopis z krótkim ryčničnym přehladom. Na kóncu swojich wuwjedženjow poda dwurěčny (łaćonsko-hornjoserbski) přehlad wubranych terminow, kotrež w teksće wužiwa; w cyłku je jich 42 (Pful, 1848, s. 127). K. B. Pful sam pak njeje so w swojej 14 lět pozdžišo wudatej serbskorěčnej gramatice (Pful, 1862) po swojej terminologiji měł, na přikład wužiwa tam wuraz *hlósnik* (do toho *samozynek*), *suhlósnik* (do toho *sobuzynek*) abo *syłba* (do toho *zlóžka*). Tež pozdžiši gramatkarjo, mjez druhim Kral (1895), wotchilachu so zdžěla wot Pfuloweje terminologije. Njedźiwajcy toho je so tójšto jeho namjetow hač do džensnišeho zdžeržalo, na přikład zložuja so pomjenowanja słownych družin a dalše termini do dalokeje měry na wot Pfula wutworjene wurazy, na přikład *wěcownik* ‘substantiw’, *naměstnik* ‘pronomen’, *słowjeso* ‘werb’, *pad* ‘kazus’, *jednota / dwojota / mnohota* ‘singular / dual / plural’. Hišće srjedž 20. lětstotka njeknježeše wobstajnosć we wužiwanju terminologije, wona bě jenož elementarnje wutworjenja – wobmjezujo so zwjetša na maćiznu šulskeje gramatiki (Jenč, 1960, s. 41; Faska, 1961, s. 158)².

R. Jenč zwěsći hladajo na wužiwanje słowotwórbnych srědkow za čas wot srjedž 19. lětstotka do srjedž 20. lětstotka tři wšelake rěčne wliwy (Jenč, 1960, s. 41 sc.):

1. wliw łaćonščiny: hs. *zynk* (po łać. *sonus*), hs. *zubnik* (po łać. *dens, dentalis*), hs. *hubnik* (po łać. *labium*), mjena kazusow kaž *mjenowak* (po łać. *nominativus*) abo *dawak* (po łać. *dativus*),
2. wliw němčiny: ně. *Dingwort* – hs. *wěcownik* ‘substantiw’³, ně. *Zahlwort* – hs. *ličbnik* ‘numeral’⁴, ně. *Einzahl / Zweizahl / Mehrzahl* – hs. *jednota / dwojota / mnohota* ‘singular / dual / plural,
3. wliw češćiny: č. *předložka* – hs. *předložka*, č. *částice* – hs. *časćica* ‘partikel’, č. *sloveso* – hs. *słowjeso*.

² R. Jenč skedźbni w tutym zwisku mjez druhim na „individuelnu” a „njesystematizowanu” terminologiju, kotruž wužiwachu někotři sobuawtorojo materialijow za dalokostudij serbščiny (Měrcink, 1955–1958) předewšěm we wobłuku syntaksy a fonetiki (hlej Jenč, 1960, s. 44). H. Faska pokazuje na wšelake termini za preteritum, aspekt a refleksiwnje *słowjeso* (hlej Faska, 1961, s. 158 sc.)

³ Wo móžnym wliwje pólsčiny w tym zwisku pisa R. Jenč: „[...] zo je tu pólski *rzeczownik* sobuskutkował, nimam za wuzamknjene, ale za mało prawdžepodobne, dokelž pola Pfula hewak lédma slědy pólskeho wliwy nadeńdžemy” (Jenč, 1960, s. 42).

⁴ Nimo toho skedźbni na dalši móžny pochad: „[...] chiba to bjezposrědnje z łaćanskeho *numerales*, paralela z pólskim *licz[e]bnik* je drje připadna” (Jenč, 1960).

Originalne serbske termini su mjez druhim žadak ‘akuzatiw’, *přewodźak* ‘instrumental’, *zawoľak* ‘interjekcija’.

Wliw čěšćiny kaž tež wliw druhich słowjanskich rěčow so hišće jónu za krótki čas po léće 1945 zeslyni. R. Jenč wužiwa w tutym zwisku wuraz „puristiski směr”: „Wšo ma so po móžnosći na originalne, na serbske wašnje wuprajeć a so přez to wosebitosć a bohatosć serbskeje rěče porno němskej pokazować [...]. Tohodla so po móžnosći wšě nowe terminy ze sufiksom tworja a stare hižo trjebane so na tuto wašnje přetworja” (Jenč, 1960, s. 46 sc.). Jako přikładaj mjenuje *hotowostnik* ‘perfektiwny werb’ a *powjetšowak* ‘komparatiw’. R. Jenč kritizowaše zdžěla formalne postupowanje zastupjerjow puristiskeho směra, wosebje hdyž wužiwa so město „originaln[eho] serbsk[eho] słowa” *rěčespyt* po přikładze druhich słowjanskich rěčow stworjenu nowotwórbu *jazykowěda*, kotruž zaso žadyn wšědny Serb njerozumi, dokelž je *jazyk* w serbšćinje jeno *Zunge*, nic pak *Sprache*” (Jenč, 1960, s. 48).

Wot 1950tych lět sem skutkowaše w hornjoserbšćinje dalši, tak mjenowany „proněmski směr”, kiž wuchadžeše bóle z didaktiskich přemyslowanjow wobkedźbujó mjeńšinowu situaciju serbšćiny a z tym zwjazane stajne konfrontowanje serbskich rěčnikow z němčinu. Wosebje džěćom měło so tohodla wuknjenski proces wolóžić a tuž nowe wurazy po němskim přikładze tworjeć. Tuta tendenca wotbłyšćowaše so mjez druhim w preferowanju zestajenkow typa *listostudij* (město *listowy studij*), *lodohora* (město *lodowa hora*, *lodowc*). Rěčespytne termini so w tym zwisku njenaliča, ale wuzběhnje so, zo tute zestajenki w serbšćinje cuze skutkuja a so tohodla derje njehodža. K tomu dyrbało so dodać, zo je wužiwanje zestajenkow we fachowych terminologijach legitimne, wone tam wo wjele husćišo wustupuja hač w njefachowych tekstach, na přikład w rěčespytnym wobłuku *samozwuk*, *słowoslěd*, *prawopis*, *sadoslěd*, *dwojodypk*, *hroznozwučnosć* (*kakofonija*); w druhich předmjetach: *nosorohač*, *rostlinožračk* atd.

Ze zawjedženjom serbšćiny jako wučbny předmjet do šulskeje wučby po léće 1945 dyrbješe so znajmjeńša za šule „jednotna a zwjazowaca terminologija postajić” (Jenč, 1960, s. 44). Tohodla wuda so w léće 1953 *Terminologija za gramatiku za serbske zakładne šule* (dale: TGSZŠ). Bě to hornjoserbsko-němski słowničk z 236 hesłami. Zešiwk skići wšelake warianty nic jenož na serbskim boku, ale tež na němskim. Tuta wariantnosć wotbłyšćuje so w tym, zo podawaja so zdžěla na jednej stronje wurazy, wutworjene na zakładze indigenych słowotwórbných srědkow, na druhej stronje internacionalizmy, na přikład:

wěcownik	substantiw	Dingwort	Substantiv
wěcny wěcownik	konkretum	Sachdingwort	Konkretum
myslny wěcownik	abstraktum	Gedankendingwort	Abstraktum
wěcownik ze słowjesa	werbalny substantiw	–	Verbalsubstantiv
mjeno	–	Eigenname	–
małostnik	(deminutiwum)	Verkleinerungsform	(Deminutivum)
ličbnik	numeral	Zahlwort	Numerale
zakładny ličbnik	kardinalny ličbnik	Grundzahl	Kardinalzahl
łamk	–	Bruchzahl	–
množak	–	Vervielfältigungszahl	–
rozeznawak	–	Unterscheidungszahl	–

W 1950tych lětach wutworjena terminologiska komisija při Inštituće za serbski ludospyt měješe nadawk, wšelake terminologije (potajkim nic jenož rěčespytnu) wuwic a konsolidować, hladajo wosebje na šulsku potrebu. Wuslědki tutoho dźěla předleža w němsko-hornjoserbskim *Pomocnym terminologiskim słowniku* (*Pomocny terminologiski słownik němsko-serbski*, 1957). Terminologiska komisija wuchadžeše z premisy, zo matej so dwurěčna situacija Serbow a fakt, zo je kóždemu Serbej němčina absolutnje běžna, při tworjenju nowych wurazow (tež fachowych wurazow) wobkedźbować. Wutworić nowe słowo je jedna wěc, druha je, zo Serbjka tute słowo akceptuja a nałožuja; potajkim ma so komunikatiwny aspekt wobkedźbować. Dale so wuzběhuje, zo wužiwaja so w serbšćinje nimo serbskich wurazow tež internacionalizmy, jeli němčina je znaje: „Na psychologiski moment po móžnosći najwjětšeje asociatiwnosće z němskimi dyrbi so potajkim při tworjenju nowych serbskich terminow přeco dźiwać. [...] Tuž budžeja nowowutworjene słowa abo terminy zwjetša kalki być dyrbeć, jeli zo so internacionalne cuze słowo njebjerje. Ale to móže so jeno stać, jeli so wono w němčinje trjeba” (Jenč, 1960, s. 50).

Džensa móžemy drje bjeze wšeho twjerdzić, zo mamy w hornjoserbšćinje zakładnu rěčespytnu terminologiju, kotraž so tež nałožuje a kotraž je poměrnje stabilna. Tole nastupa wosebje wobłuki fonetiki a fonologije, morfologije, syntaksy a słowotwórby. We wobłuku zakładnje terminologije zetkawamy husto warianty: wurazy serbskeho pochada a wurazy mjezynarodneho pochada. Tole njewotblyšćuje so jenož we wučbnych, ale tež w gramatikach, mjez druhim w najnowšej a serbskorěčneje gramatice *Pučnik po hornjoserbšćinje* H. Faski (Faska, 2012). Awtor doda wuraz serbskeho pochada w spinkach – zwjetša pak jenož w nadpismach, na přikład pola słownych družin: *werb* (*słowjeso*), *adjektiv* (*kajkostnik*), *posesiw* (*přiswojnik*), *substantiw* (*wěcownik*), *numeral* (*ličbnik*), *adwerb* (*přisłowjesnik*), *pronomen* (*naměstnik*), *konjunkcija* (*wjazawka*), *prepozicija* (*předložka*), *modalne słowo*, *partikla* (*časćica*), *interjekcija* (*wukřičnik*) abo pola gramatiskich kategorijow kaž *genus* (*gramatiski ród*), *numerus* (*ličba*), *kazus* (*pad*), *personalnosť* (*wosobowosć*), *modus* (*wašnje*), *tempus* (*čas*), *genus verbi* (*diateza*), *gradacija* (*stopnjowanje*). W tekstach samych preferuje awtor internacionalizmy. Tuta dwójna strategija njeje nowa. Wotblyšćuje so w hižo mjenowanym zešiwku TGSZŠ (hlej horjeka) kaž tež w léće 1977 wudatym přěnim džělu *Slovníka slovanské lingvistické terminologie* pod hłownej redakciju A. Jedlički (dale: SSLT).

Přiběrace wužiwanje a samo preferowanje internacionalizmw jako fachowych wurazow zwisowaše drje w 1970tych lětach z tendencu k internacionalizowanju (přir. SSLT 1, 1977, s. XI), kotraž skutkuje hižo někotre lětdžesatki tež w serbšćinje. Preferowanje domoródnego abo mjezynarodneho wuraza je w serbšćinje pak tež wotwisne wot adresata teksta, na přikład hač je to terminologija za šulu abo za wědomostne nastawki. Njeńdže potajkim w přěnim rjedže wo zasadny rozsud, hač přewozmu so termini z druheje słowjanskeje rěče, hač tworja so kalki po němskim přikładze abo hač wužiwaja so internacionalizmy, štož bě za čas R. Jenča hišće ze zakładnym prašenjom. Móžne su wšitke tute puće. Rozsud za konkretny fachowy wuraz móže nimo runje mjenowanych kriterijow a individualnych přemyslowanjow awtora zwisować z tradiciju, ale tohorunja z wužiwanej teoretiskej koncepciju a z wobsahom wotpowědnego zapřijeća. Porno tomu wužiwaja so za někotre wurazy w hornjoserbšćinje jenož internacionalizmy. Zda so, zo hraje při tym dalši aspekt wjetšu rólu: čím dokładnišo so struktura rěče wopisuje, čím bóle so jeniče internacionalizmy wužiwaja⁵. Hladajo na rědkosć kontakta

⁵ Same přewzaće cuzeho terminusa njerěka, zo so samsny teoretiski koncept tež za serbšćinu nałožuje. To nastupa na přikład we wobłuku słowotwórby wuraz *konwersija*, kotryž so w sorabistice hinak rozumi a nałožuje hač na přikład w germanistice, w anglistice abo

wužiwarjow serbsčiny z rěčespytnymi fachowymi tekstami, maja termini, kotrež maja (jako kalki abo internacionalizmy) paralele w němčinje, najwjetše šansy na stabilne zakótwjenje w słowoskładze.

Najwjetši problem hornjoserbskeje rěčespytneje terminologije bě a je tež džensa, zo so poměrnje mało w serbskej rěči publikuje. Hišće w léće 1962 skedźbni R. Jenč na „syln[u] tendenc[u], přewuskeho kruha serbskich zajimcow dla džěła nic w serbskej, ale w němskej rěči publikować, z čimž so jim šěrši wothłos garantowany zda” (Jenč, 1962, s. 115). Pohlad do „Lětopisa” pak pokazuje, zo su so tehdyši serbscy wědomostnicy na kóncu zwjetša za publikowanje swojich přinoškow w serbskej rěči rozsudžili.

Hladajo na aktualne položenje njech su tu podate někotre ličby: W „Lětopisu” je so mjez 1992 a 2013 cyłkownje 252 rěčespytnych tekstow wozjewiło (pojednanja, diskusije, rozprawy, recensije), wot kotrychž je 78 w hornjoserbskej (= 30,9 %) a 20 w delnjoserbskej rěči (= 7,9 %) ćišćane, zbytk (154, = 61,1 %) w němskej, jendźelskej abo druhej słowjanskej rěči⁶.

Słownik ključowych słowow iSybisława a hornjoserbska terminologija

Słownik ključowych słowow systema iSybisław podawa najprjedy jónu w pólskej rěči přehlad rěčespytnych terminow, kotrež su relewantne za indeksěrowanje do datoweje banki zapodatych dokumentow. Kak wupada postupowanje při přenjesenju pólskich wurazow do hornjoserbsčiny? Zasadnje postupuje awtorka po samsnym principje kaž hižo serbscy sobuawtorojo SSLT, z tym zo najprjedy zběra hižo eksistowace fachowe wurazy. Žórła za to su w přěnim rjedže serbske gramatiki, tu wosebje H. Faska (2012), dale serbskorěčne nastawki a mjenowany SSLT. Je pak trjeba, w tutym słowniku

polonistice. Samsne płáči tež za pomjenowanje wšelakich ličbnikow w pólsčinje, kotrež so w serbsčinje njewužiwaja (hlej deleka); wutworjenje wotpowědnego terminusa je pak tola móžne.

⁶ Njeje to žana reprezentatiwna statistika, dokelž wozjewjeja serbscy sorabisća tež w (słowjanskich) zběrnikach a časopisach swoje teksty w serbskej rěči. Wyše toho ma so wobkedźbować, zo njewěnuja so jenož serbscy sorabisća serbskim temam, ale tež druzy slawisća. Tuž wotwisuje rěč přinoška tež wot toho, hač wobkneži awtor serbsčinu abo nic. Dale wotwisuje wuběr rěče wot konkretneho adresata přinoška. Hdyž počahuje so awtor ze swojim diskusijnym přinoškom na němskorěčny tekst, je tutón tekst zwjetša tež němsce napisany.

zapisane wurazy přirunować z nowšimi publikacijemi, dokelž so mjeztym někotre wurazy w serbsčínje hižo njewužiwaja:

- Na přikład jewitej so w terminologiskim słowniku pod pólskim hesłom *strona czynna* resp. *activum* hornjoserbskej ekwiwalentaj *aktiw* a *činity ród* – *činity ród* so džensa wjace njewužiwa, tuž bychmy móhli jón z tabulki šmórnyć.
- Pod pólskim hesłom *liczebnik wieloraki* pisa so hornjoserbsce *rozeznawacy ličbnik*⁷ kaž tež jako nowotwórba markěrowany <*speciale*> (drje po přikładze čěšćiny abo slowakšćiny). W gramatice Faski (2012, s. 41) pak jewi so nimo wuraza *rozeznawacy ličbnik* cuze słowo *diferenciale* resp. *diferencialny ličbnik*. Tuž měło so *speciale* z aktualneje lisćiny šmórnyć a město toho *diferenciale* resp. *diferencialny ličbnik* dodać.
- Pod pólskim hesłom *liczebnik zbiorowy*, namaka so hornjoserbsce *kolektiwny / hromadny ličbnik*; z Faskoweje gramatiki (tež tam) wuchadžejo móžemy w tym padže prosće dodać *kolektiwum*.

Hdyž wotpowědne wurazy njejsu, potom podawaja so namjety, kotrež měli so z dalšimi sorabistiskimi rěčespytnikami přerěčeć. Je nimoměry wažne, zo so wo tym w šěršim kruhu diskutuje, zo by so powšitkowny konsens mjez wjacorymi serbskimi linguistami namakał. Jenož tak je móžno rěčespytne termini w hornjoserbsčínje nałožować a skrućić. Nowotworjene hornjoserbske termini hodža so nimo toho markěrować⁸. Přikłady za tuchwilu nowe namjety su mjez druhim scěhowace:

pólsce	namjet za hornjoserbsčínju
lingwistyka matematyczna	matematiska linguistika
lingwistyka normatywna zob. jazykoznawstwo normatywne	normatiwna linguistika hl. normatiwny rěčespyt
chrematonim	chrematonym, produktowe mjeno
chrematonimia	chrematonymija
chronem	chronem

⁷ W TGSZŠ (1953) podaty *rozeznawak* (hlej horjeka) so wočiwidnje přesadził njeje.

⁸ Takle postupowachu hižo w SSLT, hdžež su nowowutworjene termini (individualne abo jako namjet narodnje terminologiskeje komisije) do kónčkojtych spinkow stajili (hlej SSLT 1, 1977, s. IX).

pólsce	namjet za hornjoserbšćinu
renarracija zob. imperceptywność	renaracija hl. imperceptiwność
relacija wzajemnościowa zob. relacija recyprokalna	reciprokna relacija
liczebnik abstrakcyjny	abstraktny numeral / ličbnik
liczebnik niewłaściwy	njeprawy numeral / ličbnik
liczebnik właściwy	prawy numeral / ličbnik

Na tute wašnje postupuje so tež, hdyž zwisuja pólske wurazy z teoretiskim wopisowanjom gramatiskeje struktury pólsčiny (abo druheje rěče), w serbšćinje pak wone relewantne njejsu. Budže pak při wšěm móžno, serbski wotpowědnik tworić. Příkladny za to namakamy hižo w mjenowanym terminologiskim słowniku: pólsce *liczebnik nieokreślony* – hs. *njewobmjenzowany ličbnik*, pólsce *liczebnik określony* – hs. *wobmjenzowany ličbnik*, pólsce *liczebnik mnożny* – hs. *multiplikatiwny / množacy ličbnik*, pólsce *liczebnik ułamkowy* – hs. *łamkowy numeral / ličbnik*⁹. To rěka, zo jewi so w słowniku klučowych słowow rěčespytna terminologija w hornjoserbskej rěči, ale njeje to terminologija, z kotrejež pomocu so hornjoserbska rěč wopisuje, tež hdyž je zwjetša z wašnjom, w serbskej rěči wopisować serbšćinu. Zrědka wužiwa so serbšćina jako wopisowanska rěč w přirunacej abo konfrontatiwnej analize, při wopisowanju druheje rěče pak so lědma serbsce pisa.

Zjeće

Přinošk skići přehlad wo nastaću zakładneje rěčespytneje terminologije w hornjoserbskej rěči a na problemy, ju pod džensnišimi wuměnjenjemi dale wutworjeć a skrućić. Sobudžěło na slawistiskej bibliografiji a z tym zwjazane sobudžěło na słowniku klučowych słowow skići wěsty pohon a nadawk: zjimanje a sfiksowanje eksistowaceje hornjoserbskeje terminologije, dodawanje nowych słowow a na kóncu jich spřistupnjenje zjawnosći – zwjazane z nadžiju, zo bychu puć do wědomostnych publikacijow namakali.

⁹ Hlej Šewc (1984, s. 136 sć.); po měnjenju Faški (1980, s. 501) njejsu to numerale, ale substantiwy.

Bibliography

- Faska, H. (1961). K stawej gramatiskeho přeslědženja serbskeju rěčow. *Lětopis A*, 8 (1), 156–161.
- Faska, H. (2012). *Pučnik po hornjoserbsčínje* (2nd ed.). Budyšin: Ludowe nakładnistwo Domowina.
- Faßke, H. (1980). *Grammatik der obersorbischen Schriftsprache der Gegenwart: Morphologie*. Bautzen: Domowina-Verlag.
- Jedlička, A. (Ed.). (1977). *Slovník slovanské lingvistické terminologie* [Словарь славянской лингвистической терминологии; Dictionary of Slavonic linguistic terminology] [SSLT 1] (Vol. 1). Praha: Academia.
- Jedlička, A. (Ed.). (1979). *Slovník slovanské lingvistické terminologie* [Словарь славянской лингвистической терминологии; Dictionary of Slavonic linguistic terminology] [SSLT 2] (Vol. 2). Praha: Academia.
- Jenč, R. (1960). K tworjenju nowych terminow w serbsčínje. *Lětopis A*, 7, 35–53.
- Jenč, R. (1961). Wo leksikografiskich a terminologiskich dzěłach Instituta za serbski ludospyt. *Lětopis A*, 8, 150–155.
- Jenč, R. (1962). Linguistiska terminologija we lužiskej serbsčínje. In L. Andrejčin (Ed.), *Славянска лингвистична терминология: сборник статии* (Vol. 1, pp. 113–116). София: БАН.
- Kral, J. (1895). *Grammatik der wendischen Sprache in der Oberlausitz*. Bautzen: Schmalzer.
- Měrcink, J. (Ed.). (1955–1958). *Serbsčina: listowy studij za wučerjow*. Budyšin: Domowina.
- Michałk, F. (1987). Recensija [Review of the book: H. W. Schaller, *Johann Michael Georgs „Versuch einer sorbischen Sprachlehre“ (1788): Einleitung, Text, Kommentar*, Neuried 1986]. *Lětopis A*, 34, 79–85.
- Pful, K. B. (1848). Serbski Prawopis z krótkim ryčničnym přehladom. *Časopis Maćicy Serbskeje*, 1 (2), 65–128.
- Pful, K. B. (1862). *Hornjołužiska serbska ryčnica – na přirunowacym stejišću*. Budyšin: Monse.
- Pomocny terminologiski słownik němsko-serbski*. (1957). Budyšin: Ludowe nakładnistwo Domowina.
- Schuster-Šewc, H. (1967). *Sorbische Sprachdenkmäler, 16.–18. Jahrhundert*. Bautzen: Ludowe nakładnistwo Domowina. (Schriften des Instituts für Sorbische Volksforschung in Bautzen; Bd. 31).
- Šewc, H. (1984). *Gramatika hornjoserbskeje rěče* (2nd ed.). Budyšin: Ludowe nakładnistwo Domowina.
- Smoler, J. A. (1841). *Pjesnički hornych a delnych Lužiskich Serbow*. Grimma: Gebhardt.
- Smoler, J. A. (1850). *Kleine serbisch-wendische Sprachlehre*. Budyšin: Tydźenske Nowiny.
- Šořta, J. (Ed.). (1984). *Nowy biografiski słownik k stawiznam a kulturje Serbow*. Budyšin: Ludowe nakładnistwo Domowina.
- Terminologija za gramatiku za serbske zakładne šule, wudžěła Němski pedagogiski centralny institut, wotrjad V Serbske šule* [TGSZŠ]. (1953). Budyšin: Domowina.
- Wölke, S. (2005). *Geschichte der Grammatikschreibung: von den Anfängen bis zum Ende des 19. Jahrhunderts*. Bautzen: Domowina-Verlag. (Schriftenreihe des Sorbischen Instituts; 38).
- Wróbel, H. (2001). *Gramatyka języka polskiego*. Kraków: OD NOWA.

Bibliography (transliteration)

- Faska, H. (1961). K stawej gramatiskeho přeslědženja serbskeju rěčow. *Lětopis A*, 8 (1), 156–161.
- Faska, H. (2012). *Pučnik po hornjoserbsčínje* (2nd ed.). Budyšin: Ludowe nakładnistwo Domowina.
- Faßke, H. (1980). *Grammatik der obersorbischen Schriftsprache der Gegenwart: Morphologie*. Bautzen: Domowina-Verlag.
- Jedlička, A. (Ed.). (1977). *Slovník slovanské lingvistické terminologie* [Словарь славянской лингвистической терминологии; Dictionary of Slavonic Linguistic Terminology] [SSLT 1] (Vol. 1). Praha: Academia.
- Jedlička, A. (Ed.). (1979). *Slovník slovanské lingvistické terminologie* [Словарь славянской лингвистической терминологии; Dictionary of Slavonic Linguistic Terminology] [SSLT 2] (Vol. 2). Praha: Academia.
- Jenč, R. (1960). K tworjenju nowych terminow w serbsčínje. *Lětopis A*, 7, 35–53.
- Jenč, R. (1961). Wo leksikografiskich a terminologiskich dzělach Instituta za serbski ludospyt. *Lětopis A*, 8, 150–155.
- Jenč, R. (1962). Linguistiska terminologija we lužiskej serbsčínje. In L. Andrejčin (Ed.), *Slavianska lingvistichna terminologija: sbornik statii* (Vol. 1, pp. 113–116). Sofia: BAN.
- Kral, J. (1895). *Grammatik der wendischen Sprache in der Oberlausitz*. Bautzen: Schmalzer.
- Měrcink, J. (Ed.). (1955–1958). *Serbsčina: listowy studij za wučerjow*. Budyšin: Domowina.
- Michałk, F. (1987). Recensija [Review of the book: H. W. Schaller, *Johann Michael Georgs „Versuch einer sorbischen Sprachlehre“ (1788): Einleitung, Text, Kommentar*, Neuried 1986]. *Lětopis A*, 34, 79–85.
- Pful, K. B. (1848). Serbski Prawopis z krótkim ryčničnym přehladom. *Časopis Maćicy Serbskeje*, 1 (2), 65–128.
- Pful, K. B. (1862). *Hornjołužiska serbska ryčnica – na přirunowacym stejišću*. Budyšin: Monse.
- Pomocny terminologiski słownik němsko-serbski*. (1957). Budyšin: Ludowe nakładnistwo Domowina.
- Schuster-Šewc, H. (1967). *Sorbische Sprachdenkmäler, 16.–18. Jahrhundert*. Bautzen: Ludowe nakładnistwo Domowina. (Schriften des Instituts für Sorbische Volksforschung in Bautzen; Bd. 31).
- Šewc, H. (1984). *Gramatika hornjoserbskeje rěče* (2nd ed.). Budyšin: Ludowe nakładnistwo Domowina.
- Smoler, J. A. (1841). *Pjesnički hornych a delnych Lužiskich Serbow*. Grimma: Gebhardt.
- Smoler, J. A. (1850). *Kleine serbisch-wendische Sprachlehre*. Budyšin: Tydźenske Nowiny.
- Šořta, J. (Ed.). (1984). *Nowy biografiski słownik k stawiznam a kulturje Serbow*. Budyšin: Ludowe nakładnistwo Domowina.
- Terminologija za gramatiku za serbske zakładne šule, wudžěla Němski pedagogiski centralny institut, wotrjad V Serbske šule* [TGSZŠ]. (1953). Budyšin: Domowina.
- Wölke, S. (2005). *Geschichte der Grammatikschreibung: von den Anfängen bis zum Ende des 19. Jahrhunderts*. Bautzen: Domowina-Verlag. (Schriftenreihe des Sorbischen Instituts; 38).
- Wróbel, H. (2001). *Gramatyka języka polskiego*. Kraków: OD NOWA.

Upper Sorbian linguistic terminology

Summary

This article deals with the development and use of linguistic terminology of a minority language in the context of bilingualism. Under this aspect, an overview is provided over the development and use of Upper Sorbian linguistic terminology past and present. Only recently, a Sorbian-language passage on the orthography of this tongue at the end of the 17th century was discovered. This establishes the oldest linguistic text in Upper Sorbian so far identified. As far as is known, the first two linguistic termini used were introduced by Z. Běrlink in his treaty of the Upper Sorbian orthography (1689), that is *samohłósny* ‘vowels’ and *sobuhłósny* ‘consonants’. Until the 19th century, grammars of Upper Sorbian were written in German and Latin, which means that the use of linguistic termini in this tongue was mostly restricted to their designating function and were in most cases equivalents of the lexical itmes ‘vowel’ and ‘consonant’.

This article also deals with varying current questions of the existing linguistic terminology, for example, its stability, its currency and its applicability. In this context, the contribution to the information-question system of the Slavic linguistic internet forum *iSybislaw* and its developing dictionary of Slavic linguistic keywords is also described.

Keywords: linguistics; terminology; Sorbian studies; Upper Sorbian; minority language; history of grammar books; 18–20 century; standardization; iSybislaw

Ključowe słowa: rěčespyt; terminologija; sorabistika; hornjoserbšćina; mjeńšinowa rěč; stawizny gramatikopisa; 18.–20. lětstotk; standardizacija; iSybislaw